

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ПРОВІДНА ПЕДАГОГІЧНА УМОВА
ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ
НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИPARTNERSHIP INTERACTION AS A LEADING PEDAGOGICAL
CONDITION FOR THE FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE
OF ADOLESCENTS IN ENGLISH LESSONS

У статті репрезентовано партнерську взаємодію як провідну педагогічну умову формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках англійської мови. Зокрема, розкривається значення таких понять як партнерська взаємодія, принципи партнерської взаємодії, сфери партнерської взаємодії. Схарактеризовано визначення поняття «партнерська взаємодія» у контексті формування міжкультурної компетентності підлітків. Розглянуто принципи партнерської взаємодії, такі як: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у стосунках; реалізація логічного ланцюжка: діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство; принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей); особистісну орієнтованість; прояв толерантного ставлення до інакшості партнера; поінформованість партнерів стосовно особливостей перебігу взаємодії; вироблення взаємоузгодженої системи дій, їх здійснення; налагодження міцних зв'язків, створення спільних перспектив та цілей; прагнення до взаєморозуміння партнерів; взаємна корисність партнерів, спільний пошук взаємоприйняттого результату, досягнення обопільного успіху в спільній діяльності. Виокремлено три сфери партнерської взаємодії у контексті формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках англійської мови, а саме: 1) сфери стосунків та комунікації (передбачає стосунки без примусу на принципах добровільності й спільності інтересів, повазі й рівноправності, розподіленого лідерства, емпатії); 2) сфери перцепції (пов'язана зі сприйняттям партнера, з одного боку, таким, яким він є, з іншого – вміння «подивитися на себе очима партнера» у засіб реалізації механізму зворотного зв'язку на основі кооперативної та комунікативної рефлексії); 3) сфери взаємодії (інтеракції) (зорієнтована на навички командної роботи, толерантну співпрацю на засаді «суб'єкт-суб'єктної» взаємодії). Акцентовано увагу на двох основних видах діалогу: діалог із провідною роллю одного з суб'єктів та діалог «на рівних»; а також на правилах комунікації та принципах проведення полеміки (комунікативний аспект партнерської взаємодії). Наголошено на суб'єкт-суб'єктній взаємодії як рівноправному взаємообміну між учасниками педагогічного процесу (інтерактивний аспект). Розглянуто три механізми міжособистіс-

ного сприйняття при міжкультурному спілкуванні: ідентифікацію, рефлексію та стереотипізацію (перцептивний аспект).
Ключові слова: партнерська взаємодія, міжкультурна компетентність підлітків, уроки англійської мови, принципи партнерської взаємодії, сфери партнерської взаємодії.

The article presents partner interaction as a leading pedagogical condition for the formation of intercultural competence of adolescents in English lessons. In particular, the meaning of such concepts as partner interaction, principles of partner interaction, spheres of partner interaction are revealed. The definition of the concept of "partner interaction" in the context of the formation of intercultural competence of adolescents is characterized. The principles of partner interaction are considered, such as: respect for the individual; benevolence and positive attitude; trust in relationships; implementation of the logical chain: dialogue – interaction – mutual respect; distributed leadership; principles of social partnership (equality of the parties, voluntary acceptance of obligations, mandatory fulfillment of agreements); personal orientation; manifestation of a tolerant attitude towards the otherness of the partner; awareness of partners regarding the peculiarities of the course of interaction; development of a mutually agreed system of actions, their implementation; establishment of strong ties, creation of common perspectives and goals; striving for mutual understanding of partners; mutual usefulness of partners, joint search for a mutually acceptable result, achievement of mutual success in joint activities. Three spheres of partner interaction are distinguished in the context of the formation of intercultural competence of adolescents in the English lessons, namely: 1) the sphere of relationships and communication (implies relationships without coercion on the principles of voluntariness and common interests, respect and equality, distributed leadership, empathy); 2) the sphere of perception (associated with the perception of the partner, on the one hand, as they are, on the other hand – the ability to "look at yourself through the eyes of a partner" as a means of implementing a feedback mechanism based on cooperative and communicative reflection); 3) areas of interaction (interaction) (focused on teamwork skills, tolerant cooperation on the basis of "subject-subject" interaction). The focus is on two main types of dialogue: dialogue with the leading role of one of the subjects and dialogue "on equals"; as well as on the rules of communication and principles of conducting a polemic (communicative aspect of partner interaction). The emphasis is on subject-subject interaction as an equal exchange between participants in the pedagogical process

УДК 373.5.016:811.111]:316.454.5
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/82.2.30>

Бойчук В.С.,
аспірант кафедри освітології
та психолого-педагогічних наук
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

(interactive aspect). Three mechanisms of interpersonal perception in intercultural communication are considered: identification, reflection and stereotyping (perceptual aspect).

Key words: partnership interaction, intercultural competence of adolescents, English lessons, principles of partnership interaction, spheres of partnership interaction.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Інтеграція України в міжнародне співтовариство, розширення політичних, економічних і культурних зв'язків між країнами зумовлює необхідність вивчення здобувачами освіти іноземних мов, які стають основним засобом адаптації до сучасних умов полікультурного суспільства. Враховуючи Рекомендації Європейського Парламенту та Ради «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» (2006 р.) [21], в Законі України «Про освіту» (2017 р.) закріплено обов'язок нашої держави сприяти вивченню мов міжнародного спілкування, насамперед англійської мови, в державних і комунальних закладах освіти, а також визначено, що метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості [11]. Зважаючи на це, а також на існуючі міграційні процеси, суттєве збільшення виробничих, торгівельних, логістичних, академічних та інших зв'язків з країнами Європейського Союзу, Британської Співдружності, потребу в індивідах та фахівцях, здатних до ефективної взаємодії з представниками цих країн, пріоритетним завданням сучасної педагогічної освіти України є ефективне формування міжкультурної компетентності підлітків, однією з умов якого є організація освітнього процесу на засадах партнерської взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Педагогіка партнерства є однією з базових стратегій та трендів сучасної освіти, що задекларована в концепції НУШ та Законі України «Про освіту» (2017 р.). Зокрема, в нашому дослідженні ми оперуємо одним з базових понять педагогіки партнерства, а саме – *партнерською взаємодією*. Це поняття ґрунтовно досліджувалось науковцями як у зарубіжному (Д. Анза, Р. Бейлз, А. Занде, Д. Картрайт, Б. Коллінз, Е. Мейо, Д. Мілль, П. Рікер, Л. Фестінгер, М. Шоутак) так і у вітчизняному науковому дискурсі, а саме: *загальні принципи та сутність педагогіки партнерства* (Н. Барішовець, Т. Кравчинська, Л. Ніколенко, Л. Прокопів); *проблема використання педагогіки партнерства у підготовці майбутніх фахівців Нової української школи* (О. Барабаш, О. Бондаренко, В. Дідух, М. Єпіхіна, І. Казанжи, Ю. Лимар, О. Савченко); *проблематика партнерської взаємодії в контексті інклюзивної освіти* (Ю. Бойчук, Л. Будяк, Н. Кічук, О. Колісник, Д. Супрун, Н. Шматко); *партнерська взаємодія у системі освіти* (І. Бех, О. Дубасенюк, О. Коханова, Л. Куземко, О. Ліннік, В. Молоченко); *партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу в початковій*

школі (Н. Басюк, В. Дідух, В. Желанова, С. Іванчук, Л. Куземко, С. Мельник, О. Онаць, Н. Сівак, Т. Федірчик).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Вітчизняні вчені (І. Бахов, Я. Гнатенко, А. Гордійчук, Н. Калашнік, Д. Костенко, О. Кричківська, А. Любас, О. Пришляк, С. Радул, Н. Самойленко, І. Сафонова, О. Тищенко, А. Токарева та ін.) зосередили свої зусилля на вирішенні питань оптимізації процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців окремих спеціальностей – студентів ЗВО, а також формуванні міжкультурної компетентності учнів загальної середньої освіти (Н. Іванець початкова школа), А. Рутковська (учні 9-11 класів). Водночас, міжкультурна компетентність підлітків, а відтак і умови її ефективного формування (однією з яких є організація освітнього процесу на засадах партнерської взаємодії), залишились недостатньо вивченими.

Метою статті є з'ясування ролі партнерської взаємодії як педагогічної умови ефективного формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Англійський філософ та економіст Д. Мілль слушно зазначав, що *партнерська взаємодія* – це відносини, що є гарантом продуктивних стосунків між людьми, одним із способів вирішення проблем, а також психологічним показником рівня особистісного і професійного зростання людини [10]. Науковець П. Рікер наголошував, що *партнерська взаємодія* – тип взаємостосунків, за умов якого люди не намагаються пристосовувати один одного до власних цілей та потреб. Це відносини рівних партнерів, які уважно та з повагою ставляться до відмінностей один одного [18].

Вітчизняні науковці, зокрема, О. Дубасенюк вважають, що *партнерська взаємодія* становить гуманістично орієнтований педагогічний процес або особистісний контакт суб'єктів освітньо-виховного процесу, що має своїм наслідком взаємні позитивні зміни їхньої поведінки, діяльності, якостей, відносин [2]. На думку О. Коханової, *партнерська взаємодія* становить процес співучасті рівноправних партнерів у спільній та значущій для них діяльності, що має особистісно зорієнтований характер і відзначається оптимально можливою збалансованістю їхніх дій, спрямованих на визначення спільної мети та досягнення обопільного успіху [13, с. 77].

Науковці В. Желанова та М. Єпіхіна визначають *партнерську взаємодію* між суб'єктами

освітнього процесу як тип взаємодії, що базується на принципі паритетності, на ідеї загального цілепокладання, взаємній відповідальності за результати співпраці, а також особистісним зростанням учасників у спільній діяльності [9, с. 47].

Базуючись на визначеннях вищезазначених дослідників, ми трактуємо *партнерську взаємодію* в контексті формування міжкультурної компетентності підлітків як процес співучасті рівноправних партнерів у спільній та значущій для них діяльності, що ґрунтується на взаємній відповідальності за результати співпраці, а також особистісним зростанням її учасників.

У наукових студіях щодо проблеми *партнерської взаємодії* виокремлюються такі її *принципи*: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у стосунках; реалізація логічного ланцюжка: діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, «горизонтальність» зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [6, с. 218]; особистісну орієнтованість; прояв толерантного ставлення до інакшості партнера; поінформованість партнерів стосовно особливостей перебігу взаємодії; вироблення взаємоузгодженої системи дій, їх здійснення; налагодження міцних зв'язків, створення спільних перспектив та цілей; прагнення до взаєморозуміння партнерів; взаємна корисність партнерів, спільний пошук взаємоприйняттого результату, досягнення обопільного успіху в спільній діяльності [12].

Логіку висвітлення цієї умови формування міжкультурної компетентності підлітків ми будемо на підставі наукової позиції В. Желанової щодо виокремлення трьох сфер партнерської взаємодії, а саме: 1) *сфери стосунків та комунікації*, що передбачає стосунки без примусу на принципах добровільності й спільності інтересів, повазі й рівноправності, розподіленого лідерства, емпатії; 2) *сфери перцепції*, що пов'язана зі сприйняттям партнера, з одного боку, таким, яким він є, з іншого – вміння «подивитися на себе очима партнера» у засіб реалізації механізму зворотного зв'язку на основі кооперативної та комунікативної рефлексії; 3) *сфери взаємодії (інтерації)*, що зорієнтована на навички командної роботи, толерантну співпрацю на засаді «суб'єкт-суб'єктної» взаємодії [7, с. 158]. Отже, розглянемо зазначені сфери у контексті формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках англійської мови.

Комунікативний аспект партнерської взаємодії з точки зору формування міжкультурної компетентності підлітків даний аспект забезпечує розвиток їх умінь ідентифікувати й аналізувати факти культурних відмінностей; умінь адекватно

інтерпретувати вербальну, невербальну та паравербальну інформацію, умінь успішного безпосереднього спілкування з підлітками інших країн, здатність розуміти автентичні тексти відповідного рівня складності: (художні, Інтернет-тексти), аудитивні (пісні, радіопередачі), аудіовізуальні (фільми, телепередачі, кліпи), ілюстративні (фото, картини, символи, схеми і т.д.) в опосередкованому міжкультурному спілкуванні. Цей умовивід нами зроблено на засаді адаптації методичних ідей О. Бігіч та Н. Бориско [16].

Зауважимо, що на уроках англійської мови, як і на будь-яких інших уроках, обмін досвідом, ідеями, почуттями, настроями та результатами діяльності, як між вчителем і підлітками, так і підлітками між собою відбувається у ході спілкування, що має форму діалогу.

Базуючись на дослідженнях І. Романко та Д. Лоррілард розрізняємо два основних види діалогу:

а) діалог із провідною роллю одного з суб'єктів (*one-person dialogue*) – допомога один одному в поясненні суті проблеми, інформаційне збагачення по темі діалогу, співставлення смислів, життєвого досвіду, аналіз проблеми, співставлення та узагальнення самостійно отриманих знань;

б) діалог «на рівних» (*“equitable dialogue”*) – контроль рівня вивченого матеріалу, пояснення його смислу, виявлення помилкових установок та їх корекція, обмін позиціями, розуміння суті предмету обговорення, прояв смаку до пізнання, народження думки, формування вмінь: ставити питання співбесіднику (в т.ч. стимулювати смак до побудови висловлювань без логічних помилок), чути запитання останнього та чітко на них відповідати, працювати у визначеному темпі, зменшувати тривожність, пов'язану з міжособистісним спілкуванням, визначати поле спільного дослідження, згідно з темою діалогу [22, 24].

Ми вважаємо, що проведення діалогу «на рівних» на уроках англійської мови є найбільш доцільним для забезпечення оптимального процесу формування міжкультурної компетентності підлітків. Погоджуючись із І. Романко, такий діалог повинен відбуватись відповідно до правил, які мають містити принаймні два види норм, що впорядковують процес діалогу та забезпечують його аргументованість, плідність і якість [22], а саме:

1) *правила комунікації (Е. Левайн)*: повідомляйте учням тільки те, що вони, на вашу думку, хочуть знати; не повідомляйте учням те, що їм уже відомо; змінюйте форму подачі свого повідомлення, враховуючи рівень знань, вік та соціальний статус вихованців; говоріть правду (надавайте істинну інформацію); подавайте своє повідомлення в простій та доступній формі; сліdkуйте за манерою своєї мови в контексті повідомлення, якщо хочете, щоб вас зрозуміли [25];

2) *принципи проведення полеміки* (Х. Гіро): *взаєморозуміння*, які припускають, що під час навчального процесу вчитель та учні стежать за думками один одного і розуміють слова і вирази, які використовуються в одному й тому ж смислі; *рівноправ'я*, яке передбачає, що жоден з учасників (учитель-учні) діалогу не має якихось переваг перед іншими; *демократизм*, що забороняє заміну міркувань наказами, погрозами, образами на адресу партнера (учня); *«рівної безпеки»* – передбачає неспричинення психологічної або іншої шкоди партнеру, забороняє образи проти нього: грубі слова та вирази, прикрі репліки, зневажливий та насмішуватий тон, які можуть вивести партнера зі стану рівноваги, завдати йому моральної травми та навіть фізичної шкоди здоров'ю; *«децентричної спрямованості»* – означає неспричинення шкоди справі, заради якої відбувається взаємодія, тобто сили та час учасників не витрачаються на захист власних егоцентричних інтересів, а спрямовуються на пошук оптимального розв'язання проблеми; *«адекватності сприйнятого сказаному»*, тобто неспричинення шкоди сказаному чи прочитаному шляхом перекручування смислу [23].

Реалізація формування операційно-діяльнісного компонента міжкультурної компетентності підлітків відбувається через діалог на «рівних». При цьому слушним вважаємо використання так званого «міжкультурного діалогу», що у словнику Ф. Бацевича визначається як образний вираз на позначення успішного спілкування представників різних культур, членів різних національних лінгвокультурних спільнот; ефективна форма реалізації національної толерантності [1].

У процесі такого діалогу формується мотивація до розширення міжкультурних зв'язків, ціннісні орієнтації, що духовно збагачують підлітків, набуття досвіду побудови гармонійних відносин з представниками інших культур на основі взаємоповаги, взаєморозуміння та рівності партнерів, набуття нових знань, творчих умінь і навичок у ситуаціях міжкультурного спілкування на засадах діалогічної взаємодії [17], а також, як наголошує Л. Євдокімова-Лисогор – гнучке використання вербальних і невербальних засобів комунікації іноземними мовами [4].

Інтерактивний аспект партнерської взаємодії, на думку М. Єпіхіної, розкриває потребу у конструктивній та безпечній взаємодії з учасниками освітнього процесу; бажання формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною; знання та застосовування на практиці ефективних форм, методів, прийомів, засобів та технологій освітнього процесу для налагодження партнерської взаємодії з її учасниками [5].

Як зазначає І. Прокопенко, суть партнерської взаємодії в системі «вчитель-підліток» та

«вчитель-підлітки» полягає в тому, що: довірливе, доброзичливе ставлення педагога до учнів сприяє покращенню їхніх навчальних досягнень, збільшує впевненість у власних силах та мотивує на активне набуття нових знань, умінь та навичок, а в системі «підліток-підліток» – в тому, що: кожен учень виступає суб'єктом навчальної діяльності; здійснює навчальну діяльність індивідуально, а закріплює сформовані вміння в колективній діяльності; відчуває довіру, турботу; у групі відчувається рівноцінність партнерів у спілкуванні та в творчій взаємодії; група стимулює потяг до саморозкриття й самовдосконалення кожного учня, що сприяє зростанню впевненість людини у своїх силах [20].

Отже, створення сприятливих передумов для саморозвитку й самореалізації кожного учня як унікальної особистості відбувається на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії. За визначенням О. Лінник це – «рівноправний взаємообмін навчальними сенсами між суб'єктами педагогічного процесу, що відбувається в спільній навчальній діяльності та опосередковується міжособистісними стосунками» [15], під час якої, як слушно зауважує В. Желанова, забезпечується особистісне зростання всіх її учасників [8].

Так, наприклад, для ефективного формування міжкультурної компетентності підлітків та створення на уроках англійської мови атмосфери толерантності, відкритості, співпереживання, довіри, оптимістичного настрою, емоційного піднесення, високого рівня внутрішньої мотивації, креативності і творчості особистості підлітків, оптимальним буде використання таких *форм роботи* як групової та командної, а також *інтерактивних методів навчання*. Цей аспект буде детально висвітлено у форматі третьої наступної умови.

Перцептивний аспект партнерської взаємодії, (перцепція (від лат. *perceptio*) – це чуттєве сприймання, відображення речей у свідомості через органи чуття) [3], на думку М. Єпіхіної, передбачає створення емоційно сприятливої атмосфери, бажання пізнати партнера через спілкування, взаємодію та поводитися так, щоб бути правильно зрозумілим і сприйнятим іншими людьми; потребу у встановленні емоційних стосунків; бажання та вміння розуміти, співпереживати, співчувати своєму партнеру [5]. Тому, вкрай важливим і актуальним завданням для вчителя є налагодження атмосфери партнерської взаємодії у ході освітнього процесу, яка робить взаємини між підлітками всередині шкільного класу комфортними.

Вчені О. Бігіч та Н. Бориско розглядають перцептивний аспект міжкультурного спілкування з точки зору трьох механізмів міжособистісного сприйняття: ідентифікації, рефлексії і стереотипізації. Дослідниці наголошують, що ідентифікація – це один із найефективніших способів зрозуміти іншу людину, а для цього необхідно володіти знаннями

про партнера по спілкуванню і про його національну культуру, щоб розуміти й адекватно інтерпретувати ситуацію, його поведінку і мотиви. Рефлексія – аналіз, осмислення та усвідомлення світосприйняття представника іншої культури. Завдяки розвиненій здібності до рефлексії можна запобігати розвитку негативних стереотипів про представників інших культурномовних спільнот. Стереотипізація – клішований образ в очах іншого народу і набір авто-стереотипів, в яких зафіксовано самосприйняття і самооцінка. Стереотипи як позитивні, так і негативні, існують об'єктивно, їх не можна уникнути в ситуаціях міжкультурного спілкування, а їх вплив на сприйняття та оцінку «чужого» і на власну поведінку зазвичай не усвідомлюється [16].

З точки зору формування міжкультурної компетентності, підлітки набувають умінь толерантно ставитись до представників інших культурних спільнот; умінь розуміти переживання, емоції, почуття людини, що представляє іншу культуру, і співчувати їй; умінь правильно інтерпретувати вербальну і невербальну (міміка, жести та ін.) інформацію; умінь застосовувати рефлексивні здібності для корегування власної комунікативної поведінки у міжкультурному спілкуванні [14].

Перцептивний аспект партнерської взаємодії, на нашу думку, найкраще реалізується через групові та командні форми організації навчання, а також використання інтерактивних методів навчання (кооперативних, колективно-групових та методів ситуативного моделювання).

Висновки. Таким чином, партнерська взаємодія є дуже важливою педагогічною умовою побудови освітнього середовища для дієвого формування міжкультурної компетентності підлітків, де забезпечується відповідність поставленій меті змісту програм, навчальних можливостей і матеріально-технічних засобів, де учні вчаться правильно рефлексувати (звертати свідомість на себе та оцінювати себе і інших осіб), здійснювати самодіагностику, аналізувати моделі своєї та чужої поведінки, проводити роботу над помилками. Як наслідок, підлітки краще засвоюють необхідні для міжкультурної комунікації знання, вміння та навички, зростає рівень їх згуртованості і солідарності, ступінь організації та узгодженості дій підлітків, зокрема, міжкультурної взаємодії, розуміння необхідності бути толерантним, приймати та визнавати індивідуальні відмінності, поважати чужі права і свободи, уміти слухати, спілкуватися й розуміти інших [19]. Подальшими перспективами в цьому напрямку є дослідження комплексу педагогічних умов для ефективного формування міжкультурної компетентності підлітків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К. : Довіра, 2007. 205 с.

2. Дубасенюк О. А. Партнерська взаємодія як базова складова комунікативної компетентності майбутніх педагогів в умовах магістратури. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. 2022. № 1 (349). Ч. 2. С. 15–25. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1\(349\)-2-15-25](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1(349)-2-15-25).

3. Дудар О. В. Динаміка міжособистісної перцепції старшокласників: дис. ...канд. психол. наук : 19.00.07. Переяслав-Хмельницький, 2008. 258 с.

4. Євдокімова-Лисогор Л. А. Підготовка майбутніх фахівців сфери туризму до міжкультурного діалогу у процесі вивчення соціогуманітарних дисциплін: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2018. 273 с.

5. Єпіхіна М. А. Партнерська взаємодія вчителя початкових класів: системно-структурний аналіз. Інноваційна педагогіка. 2023. № 55. Том 1. С. 22–25. DOI: 10.32782/2663-6085/2023/55.1.4

6. Єпіхіна М. Сутність принципів педагогіки партнерства в контексті реалізації концепції нової української школи. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2018. № 6 (92). С. 213–234.

7. Желанова В. В. Логіка формування навичок партнерства у майбутніх педагогів в освітньому середовищі ЗВО. Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. С. 157–161.

8. Желанова В. Суб'єкт – суб'єктна взаємодія вихователя і вихованців як засіб творчої самореалізації особистості. Педагогічний часопис Волині. 2016. № 2. С. 71–76.

9. Желанова В., Єпіхіна М. Педагогічний інструментарій системи партнерської взаємодії вчителя початкової школи з суб'єктами освітнього процесу. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2023. № 1(52). С. 46–49. DOI: 10.24144/2524-0609.2023.52.46-49.

10. Задорожний Г. В. Соціальне партнерство – реальний шлях до відкритого суспільства. Харків : ХІБМ, 2000. 192 с.

11. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 24.07.2024).

12. Коханова О. П. Психологічні особливості формування здатності до партнерської взаємодії майбутніх учителів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2012. 200 с.

13. Коханова О. П. Психологія партнерської взаємодії в освіті: Навчально-методичний посібник. Київ: Вид-во ПП Щербатих О.В., 2011. 104 с.

14. Левадна К. Ю. Педагогічні умови формування крос-культурної компетентності майбутніх менеджерів готельного бізнесу: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 287 с.

15. Ліннік О. О. Система підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2016. 520 с.

16. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.

17. Мілько Н. Є. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до організації міжкультурного діалогу в навчальному процесі: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Мелітополь, 2018. 257 с.

18. Молоченко В. В. Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 188 с.

19. Олексенко О. О. Педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2016. 180 с.

20. Прокопенко І. А. Система підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти: дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків, 2021. 526 с.

21. Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_988#Text (дата звернення: 24.07.2024).

22. Романко І. Г. Педагогічні засади діалогічної взаємодії вчителя й учнів у загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01. Полтава, 2010. 214 с.

23. Giroux H. A. Theory and Resistance in Education. A pedagogy for the opposition, London: Heinemann, 1983. 419 p.

24. Laurillard D. Rethinking university teaching. A framework for the effective use of technology. London: Routledge. 1993. P. 370.

25. Levine A. Educating schools leaders. The Education Schools project. Communicative system during the lesson. London : Cassell. 1991. 114 p.